

eius iudicio, quandoque *Godoinus* appellatus est. Tertium Marteni peccatum est, quod hic mecum exoptulet, quod *prædilectum meum Auctorem* Franciscum Laurentii hac in re noluerim ducem sequi, alibi vero acerbis verbis invehatur, quod ducem sequar. Si ex æquo & bono, ut par erat, disputare volebat, debebat rationes meas laudare; nam vel ex hoc loco poterat observare, me Franciscum *meum* sequi, ubi veritatem comitem habet; contra eum a me deferi, ubi errorem sequitur. An virum probum & veri studiosum ita agere dedecet?

C A P U T III.

*De Godoini ad Absalonem usque successoribus atque Ecclesia
Colonienfis Metropolitana Dignitate.*

Odoino successit *Papulinus*, cuius mentio fit in præcepto Chlodovei regis dato anno 693. Post *Papulinum* seu *Papolenum* nostris Monasteriis præfuit *Rabangarius*, quem Adversarius Mabillonio aliisque, qui de Stabulensibus rebus tractaverunt, incognitum fuisse non ex vero scribit. Ipsa enim, quod supra vidimus, Francisci Laurentii verba citavit, in quibus *Rabangarii* mentio. At in eo peccatum est a Francisco, quod crediderit, eundem esse cum *Goduino*; contra recte a Marteno observatum, non esse eundem. Nam hic Abbas erat anno 673. secutus est dein *Papolenus*: *Rabangarii* vero mentio primum fit anno 720 in placito Caroli Martelli dato die VI. Non. Decembris regnante Chilperico Rege. Francisco errandi causa fuit, quod ejus ætate series Regum Francorum necdum ordine esset digesta: scribebat enim ante *Valesios* & *Henschenios*. Inde quoque factum, ut *Notgerus* aliique in primis Abbatibus ordine disponendis parum feliciter versati fuerint. Utrumque, *Papulinum*, juxta ac *Rabangarium*, Episcopum fuisse, vera est Marteni observatio: hoc titulo aliquoties in diversis illius ævi instrumentis insigniti veniunt.

*Papolenus
& Raban-
garius
Abbatess.*

Tom. II.
coll. ampl.

*Idemque
Episcopi.*

Rabangarii successores, quia non recensuerat Adversarius, recensui *Abolinum*, *Crodmaram*, *Amolgerum*, *Amingerum*, & *Anglinum*. Ita præibant catalogi, quanquam suspicari liceret, ex diversa scribendi ratione ex uno duos prognatos. Sane non requirebantur omnino quatuor Abbates inter *Rabangarium* & *Anglinum*, si attendimus summum annorum viginti intervallo sejunctos fuisse. Ceterum de iis nulla alibi mentio. Unius Anglini fit aliqua in tribus Diplomatis sub Childerico III. concessis & in anonymo scriptore Malmundariensi sæculi XI. a me laudato. Successorem habuit, quem antea discipulum habuerat, Sanctum *Agilolphum*, ex Abbate Coloniensem antistitem, *Zachariæ* Papæ & S. Bonifacii temporibus. De eo pluribus egi, pluribusque iterato agendum est, quia Adversarius ita mea verba inflexit, ut ejus ex scriptis nemo sine *OEdipo* divinaturus sit, an eum *Archi-Episcopum* faciam nec ne?

Vind. pag.
76. 77.

Pagina 76 scribit, me contendisse, *Colonienfes Antistites Metropolitanæ dignitate necdum fuisse insignitos tempore Zachariæ Papæ & S. Bonifacii*; proindeque S. *Agilolphum* non fuisse Metropolitanam. Pagina sequenti cum narrasset, S. Bonifacio a Zacharia *Metropolim Coloniensem* confirmatam fuisse, deinde, postquam *Moguntiam* translatus esset, *Moguntinam*, ex his omnibus, prosequitur, nonnisi male inferre potest *Rodericus*, *Moguntinam* tunc & *Coloniensem Ecclesias in Metropolitanas erectas fuisse*. Ita dum me oppugnare aggreditur, ne hoc quidem laborat, ut intelligat, quid propugnarem. Duas enim, easque inter se

*Marteni
de Metro-
poli Colo-
niensi sen-
tentia.*

pugnantes sententias, mihi eodem in loco affingit. Quare quid ego, quid ille sentiamus, depromam. Ille Metropolitanam dignitatem Ecclesiæ Colonienſi multis ante *S. Bonifacii*, quem in eadem ſede *S. Agilolphus* exceperit, ætatem ſæculis annexam fuiſſe contendit : ego ejuſdem a *S. Bonifacio* initium, fundamentum & occaſionem repeto. Princeps Marteni argumentum eſt, quod in Notitia Imperii, temporibus Honorii Imperatoris ſcripta, legatur : *Provincia Germania ſecunda, Metropolis Civitas Agrippina, Civitas Tungrorum.* Eodem argumento uſi ſunt ante Martenum, præter Anonymum apud Gelenium in Hierotheca & Petrum de Marca Diſc. de Primatibus, alii quamplurimi. Respondetur autem, quod veriſſimum eſt, agi hic ſolummodo de Civilibus civitatum ornamentis & dignitatibus. Sane obtinuit fere iſtud, ut quæ civitas Metropolis Civilis eſſet, eſſet item Eccleſiaſtica : ſed non obtinuit ſemper. Athanaſius ad Solitarios ſcribit, miſſos eſſe in Legationem ad Conſtantinum Imp. a S. concilio *Vincentium Capuae, quæ Metropolis eſt Campania, & Euphrathen Agrippinae, quæ eſt Metropolis ſuperioris Gallie* : *μητροπόλεως τῆς ἀνω γαλιτίας* His verbis nihil ad id, quod propoſitum eſt, poterat convenientius occurrere. Vincentius erat Epiſcopus Metropoleos Capuensis : ſed erat ne Epiſcopus Metropolitanus ? nequaquam. Nam Joannes VIII. anno 966, reſtante Sigonio lib. 7. de Regno Italiae, *ut gratiam Principibus Capuanis referret, ARCHIEPISCOPATUM APUD EOS INSTITUIT.* Sicut igitur Capua Honorii I. & Athanaſii temporibus Metropolis Civilis erat, quin eſſet Metropolis Eccleſiaſtica, ita Colonia eadem tempeſtate erat Metropolis civilis Germaniæ ſecundæ, at ejuſdem Germaniæ non erat Metropolis Eccleſiaſtica. Adhæc ſi Colonienſis Antiſtes Metropolitanus fuiſſet, qua ratione factum eſt, ut ad ſæculum octavum medium nemo Antiſtes Colonienſis ſeſe in Conciliorum ſubſcriptionibus aut alibi Archiepiſcopum nuncuparit ? Cur ſcriptores æquales eos ſimpliciter Epiſcopos nuncuparunt ? Cur in ſubſcriptionibus & alibi non Archiepiſcopi, ſed ſimplicis Epiſcopi locum occupant ? ut in iſtis Athanaſii verbis videre eſt, ubi *Vincentius* Capuensis *Euphrati* præponitur. Idne factum eſſet, ſi hic fuiſſet Metropolitanus ? In diplomate Dagoberti regis apud Kyriandrum *Cunibertus* ſeſe *Epiſcopum* ſolummodo nuncupat. Neque aliud axioma ſibi tribuit in Epigraphe calicis, quam poſt accuratum oculatumque examen autographam puto. Ea ita habet : eſt enim reſcribenda, quia mendose a Gelenio edita :

† HUNC CUNIBERTUS EPIS CALICEM PRO CHRISTI SANGUINE COPSI.
 Vox *copsi* eſt forte a græco *κοπσα*, videturque ideo adhibita, duplici functæ officio ut quatuor primæ literæ, has referrent *copus*, quæ ab *epis* abſciſſæ erant. Eſt ideo magis verofiſſimum, quod in voce *copsi*, ultima litera ceteris duplo minor ſit. Neque enim eſt id ſine myſterio factum. Quanquam veriſimilius forte aliquibus videatur, vocem *copsi* latinam eſſe contractamque ex *compsi*.

Qui poſt *Cunibertum* ſecuti ſunt Epiſcopi, non alio item quam *Epiſcopi* axioma utuntur. *Raginſredus* in Concilio Germanico I. 742 ſimpliciter *Epiſcopus* nuncupatur. Ejuſ temporibus *S. Bonifacius Zachariæ* ſcribebat : *Franci enim, ut ſeniores dicunt, pluſquam per tempus octoginta annorum ſynodum non fecerunt, NEC ARCHIEPISCOPUM HABUERUNT.* Habebant tamen Colonie *Raginſredum* antiſtitem : quod ſi hæc Civitas Metropolis fuiſſet, nonne fuiſſet Epiſcopus Metropolitanus ? nonne, quemadmodum laborarunt, ut aliqui Gallie Metropolitaniani, pallium obtinerent, ita laboraſſent, ut etiam illud *Raginſredo*, qui per multos annos præfuit, concederetur ? Præfuiſſe autem *Raginſredum* ſat lon-

Fuiſſe Metropolitanam jam inde a ſæculo V. aut IV.

Ejuſ ſententia princeps argumentum everſitur.

Probatum non fuiſſe Metropolitanam ante ſæculum VIII. medium.

Coment. de Aug. Trevir. pag. 46.

ego tempore inde manifestum, quod Brovverus ex antiquis chartis ostendat, eum anno 735 cum S. Willibrordo quædam mancipia commutasse.

Martenus opponit *primarium Vita S. Remacli scriptorem, qui Cunibertum Colonensem Metropolitam appellat*. Potuisset his addere Anselmum, Pseudo-Marcellinum aliosque posteriores scriptores : neque eorum numerus me in angustias redegit. Scribebant ii multo post S. Cunibertum eoque sæculo, quo Colonia dudum Metropolis fuerat. Jam vero quis miretur, eos ætatis suæ nominibus usos, cum superiorum temporum proprietates & usus minus exploratos haberent? Ut erant tempora, majorem accurrationem præstare non poterant scriptores noni sæculi, cum de sexto & septimo loquerentur. Eveniebat iis, quod in pictoribus & sculptoribus nostræ ætatis novum & insolens non est; qui S. Benedicti Signum aut imaginem facturi mitram capiti, pedum manibus aptant; quanquam constat, multis post Benedictum seculis ejusmodi insignia Episcopalia cum Abbatibus communicata fuisse. Quare eorum his in rebus auctoritas eadem est atque pictorum muros Bethulix pulvere nitrato & pyrobolis evertentium,

Alterum Adversarii momentum profugatur

Literæ Zachariæ Papæ ad Bonifacium & hujus ad illum huic quæstioni lucis quamplurimum afferre deberent. Sed nescio quo pacto evenit, ut eas a se laudet Martenus, ego a me. Omnino necesse est, ut nostrum alteruter in errore sit. Erat jam dudum S. Bonifacius Archiepiscopus regionarius atque Archiepiscopi vices in Germania prima & secunda agebat. Cæpit tandem de certa sede cogitare : expetiit certam a Francis : hi Coloniam assignarunt. Ea sive tunc Metropolis esset, sive non esset, Bonifacius perinde ac antea Archiepiscopali potestate gaudebat in eas gentes omnes, in quas illam antea exercebat. Ipse atque Franci hac super re scripserant Zachariæ : respondit Zacharias : *De civitate illa, que nuper Agrippina, nunc vero Colonia, juxta petitionem Francorum per nostræ auctoritatis præceptum nomini tuo Metropolim confirmavimus, & tuæ sanctitati direximus pro futuris temporibus ejusdem Metropolitanæ Ecclesiæ Stabilitatem*. Zacharias concedit, confirmat, quod a Francis expetitur. Quid autem expetitur? ut Colonia Bonifacio esset sedes Metropolitanæ; ut futuris temporibus *stabiliter* Metropolitanæ esset. Ut Archiepiscopalis dignitas, quam illi interebat Bonifacius, sedi huic *stabiliter* adhereret & pro futuris temporibus illi annecteretur. Ita plane Zachariæ verba interpretanda mihi videntur. Nam si ea jam per aliquot sæcula illi affixa erat, non erat cur peteretur, ut futuris temporibus proque Bonifacii successoribus affixa persisteret : non erat, cur Zacharias per Bonifacium sedi Coloniensi dirigeret aut concederet pro futuris temporibus *stabilitatem* Metropolitanæ Ecclesiæ. Non sine causa voci STABILITATEM insisto magnamque in ea vim pono. Recte a me intelligi, ex Bonifaciana ad Stephanum III. infra rescribenda manifestum est. S. Willibrordus, Sergio Papa annuente, sedem Episcopalem in Trajectensi castro sibi constituerat. Eo vivis exempto Hildigerus Coloniensis antistes illam supprimere cogitabat : contra Bonifacius suppressam volebat. Hac de causa Stephano Papæ scribit, *ut sua auctoritate corroboret, ut sedes illa STABILIS permaneat*. Id est, ut dignitas, quam Willibrordus castro Trajectensi intulerat, illi STABILITER, id est, constanter & perpetuo affixa persistat. Ex his cum sese aperiat manifeste *stabilitatis* notio, liqueatque, hanc vocem usurpatam, cum erat statuendum, ut aliquid recens institutum deinceps constanter & perpetuo obtineret, constat sibi quam maxime explicatio mea. Itaque petentibus Bonifacio & Francis Archiepiscopale ornamentum, quod in illo personale solummodo erat, *stabili* lege sedi Coloniensi affixum est; igitur illo erat antea destituta; igitur, quod

Zacharias Bonifacii nomini primus Coloniæ Metropolitim confirmavit.

statueram, a Bonifacio occasio & initium Metropolitanæ dignitatis. Componatur hæc mea explicatio cum iis, quæ Martenus ex Magistro suo rescripsit: non ve-
reor, ne adversus me sententia feratur.

Bonifacio
Moguntiam
trans-
lato Me-
tropol. dig-
nitas ad
tempus
extingui-
tur.

Bonifacius triennio postquam sedem Coloniensem adiisset, sumpta, ut aliquibus videtur, ex perveris Gevvilonis moribus, occasione, ut mihi videtur, aliis de causis, Moguntiam translatus est, eamque sedem Metropolim sibi & successoribus suis confirmari petiit obtinuitque. Verum hac mutatione facta, quid Metropoli Colonienli factum est? Si ante Bonifacium hac dignitate erat instructa, retinuit eandem, fueruntque proximi Bonifacii hac in sede successores Metropolitanæ, Archiepiscopi. Si autem hi non fuerunt Archiepiscopi, consequitur inde, imo Metropolitanam dignitatem cum Bonifacio Moguntiam traductam; 2do ideo traductam esse, quia primus eam Coloniam advexerat. Igitur Bonifacium excepit Colonia s. Agilolphus, a quo hujus disputationis occasio. Zacharias Papa anno 748. illi ita scribit, ut eum solummodo *Episcopum* vocet & inter alios Episcopos fere postremum collocet. Inde arguitur, non fuisse *Archiepiscopum*. Hildigerus Agilolphus successor a synchronis non vocatur Archiepiscopus. Bonifacius in controversia quæ illi cum eo intercessit & eum *Episcopum* appellat & cum eo haud secus ac cum Episcopo simplici agit. Erit operæ pretium totam Epistolam rescribere; quia ad propositum apprime facit; nemo autem hætenus ea hanc in rem usus est. Ita autem habet ex Serrariana collectione num. XCVII. *Tempore Sergii Apostolica sedis Pontificis venit ad limina Sanctorum Apostolorum Presbyter quidam mira abstinentia & sanctitatis, generis Saxonum, nomine Willibrord & alio nomine Clemens vocatus, quem præfatus Papa Episcopum ordinavit, & ad prædicandam paganam gentem Fresonum transmisit in litoribus oceani Occidui. Qui per L. annos prædicans præfatam gentem Fresonum maxima ex parte convertit ad fidem Christi, fana & delubra destruxit & Ecclesias construxit, & SEDEM EPISCOPALEM ET ECCLESIAM constituens in loco & Castello, quod dicitur TRAJECTUM; & in illa sede & Ecclesia S. Salvatoris quam construxit prædicans usque ad debilem senectutem permansit: & sibi coepiscopum ad ministerium implendum substituit, & finitis longeva vita diebus, in pace migravit ad Dominum. Scilicet VIII. Idus Novembris anno DCCXXXIX. Mabilonio & Pagio demonstrantibus. Pergit Bonifacius; Princeps autem Carolomannus commendavit in sedem illam constituendum & ordinandum Episcopum, quod & feci. Nunc autem COLONIENSIS EPISCOPUS illam sedem præfati Episcopi Clementis, a Sergio Papa ordinati sibi usurpat & ad se pertinere dicit propter fundamenta cujusdam destructa a Paganis Ecclesiola, quam Willibrordus dejectam usque ad solum in Castello Trajecto reperit & eam proprio labore a fundamento construxit, & in honore S. Martini consecravit. Et refert, quia ab antiquo rege Francorum Dagoberto Castellum Trajectum cum destructa Ecclesia ad COLONIENSEM PAROCHIAM donatum in ea conditione fuisset, ut EPISCOPUS COLONIENSIS gentem Fresonum ad fidem Christi converteret, ut eorum prædicator esset, quod & ipse non fecit: non prædicavit, non convertit Frescos ad fidem Christi; sed pagana mansit Gens Fresonum, usque quo venerandus Pontifex Romanae sedis Sergius suprædictum servum Dei Willibrordum Episcopum ad prædicandum suprædictæ Genti transmisit, qui illam Gentem, ut præfatus, ad fidem Christi convertit. Et modo vult COLONIENSIS EPISCOPUS sedem suprædicti Willibrordi prædicatoris sibi contrahere, ut non sit EPISCOPALIS SEDES SUBJECTA ROMANO PONTIFICI prædicans Gentem Fresonum. Cui respondebam, ut credidi, quod majus & potius fieri debeat præceptum Apostolicæ sedis & ordinatio Sergii Papæ & legatio venerandi prædicatoris Willibrordi, ut & fiat SEDES EPISCOPALIS*

LIS SUBJECTA ROMANO PONTIFICI *prædicans Gentem Fresonum, quæ magna pars illorum adhuc pagana est, quam destructa Ecclesiola fundamenta diruta & a paganis conculcata & per negligentiam EPISCOPORUM derelicta. Sed ipse non consentit. Sed modo Paternitatis vestre iudicio intimare dignemini, si hoc iustum sit responsum & vobis placeat, quod illi COLONIENSI EPISCOPO reddidi, vestra auctoritate corroborare, ut præceptum Sergii Papæ & sedes illa stabilis permaneat. Sic enim potestis nos, si vobis placet, adjuvare, si de scrinio Ecclesiæ vestra exemplare jubetis & mihi transmittere, quidquid præfato Episcopo Willibrordo ordinato Sanctus Sergius præciperet & conscriberet, ut ex auctoritate Sanctitatis vestre contradicentes convincere & superare valeam. Si aliter autem iustius Sanctitati vestre videatur, consilium Paternitatis vestre mihi insinuare dignemini, ut sequar.* Hæc scribebat Bonifacius anno DCCLIII. Hildegario Ecclesiam Coloniensem regente. Ejus mentionem facit; *Archiepiscopum aut Metropolitam nullibi nuncupat. Prædecessores illius Episcopos etiam simpliciter nominat. Certe si Colonienfis Antistes Metropolita fuisset, fuisset omnino Metropolita Trajectensis Episcopi, est autem luce meridiana clarius, non fuisse. Nam Ecclesiam in Trajectensi castro ædificatam ad Parochiam Coloniensem pertinere contendebat quidem Hildegarius; sed non contendebat, quia Metropolita esset; verum quia ædificata esset super rudibus templi a Dagoberto Rege Francorum pridem Ecclesiæ Colonienfi dati. Deinde Hildegarius sedem Trajectensem supprimi volebat; quod sane illi nunquam venturum fuerat in mentem, si Metropolita fuisset; hoc enim facto sustulisset illud, sine quo Metropolita esse non poterat. Adhæc contendit Bonifacius, Trajectum fuisse sedem Episcopalem Romano Pontifici subjectam atque, ut deinceps esset, laborabat: nihil itaque Colonienfi antistiti illa ætate juris in illam fuisse & esse, volebat. Denique si sedes Episcopalis Trajectensis fuisset Colonienfi sedi tanquam Metropoli subjecta, fuisset id factum temporibus Willibrordi, illius auctore & fundatore. Verum Bonifacio tam est certum, non esse id factum, ut Sergii Papæ ad Willibrordum Epistolas petat, quibus *contradicentes convincere & superare valeat.* Post Hildegarium secuti sunt *Bertholinus, dein Richolphus, in quibus Archiepiscopalis dignitatis, si coævus evolvimus, tantum quantum in Hildegario. Quare cum inde consequens sit, Colonix non fuisse Metropolitam aut Archiepiscopos longo post Bonifacium temporis spatio, inde multo apertius consequitur, neque fuisse ante eum. Si tamen Bonifacius Colonix perstitisset sedemque usque ad obitum tenuisset, non est dubium, quin Stabilitas Metropolitana Ecclesiæ sese in proximis Successoribus manifestasset. Ceterum, quod in Bonifacio cœperat, atque in eo extinctum fuerat, tandem sub Carolo M. excitatum est, atque Colonia in Metropolim erecta cum Saxonix Episcopatus adumbrari & institui cœperunt. Quo facto etiam tot Suffraganeos accipiebat, ut jure Metropolis appellari & fieri posset.**

Ut, translato Moguntiam Bonifacio, demonstrarent aliqui, Coloniam non fuisse Metropolim, Zachariæ Papæ Epistolam producunt, qua *Tungri, Colonia, Wormacia, Spiratia, Trektis, cetera, Metropoli Moguntinæ subjiciuntur. Sed hoc ego argumento uti nolim variis de causis: imo quia ex C. Expositio. X. de Dilation. item ex C. de Persona Dist. 65 non videtur veteri disciplina Ecclesiasticæ oppositum, aliquot Metropoles eminentiori alicui Metropoli subjectas. quod a Cointio pridem observatum est. 2do. quia posset hujus Epistolæ auctoritas in dubium vocari. Nam in MS. S. Martini Majoris Colonix Civitates Colonia, Tungri & Trektis desiderantur. Deinde, quod Pagius advertit, subscriptio tota quanta est in mendo cubat, aut si recte habet,*

Argumentum, quo idem vulgo probatur, nihil probat.

Falsum est, quod in epistola legitur, Bonifacium, cum ea scriberetur, *elaborasse per annos XXV in predicatione Evangelii*. Tertio Zacharias Bonifacio EPISCOPO *perpetuam in Domino salutem* dicit; cum alibi cum ARCHIEPISCOPO, idque jure merito, nuncupet. Adhuc haud satis intelligo, quid sibi velit Zacharias, cum Bonifacio *enarrare* instituit, *qua ex parte eo narrante perspexerat*. Intelligo multo minus, cur scribat ei: *In Francorum Provincia nostra vice concilium peregristi*. Sciebat enim Zacharias, non unum a Bonifacio, sed plura fuisse celebrata Concilia: quod omittere non debebat, si, quod profiteretur, ejus labores & res bene gestas extollere atque enarrare volebat. Intelligo autem minime, cur sanciat, *ut supradicta Ecclesia Moguntia perpetuis temporibus Bonifacio in Metropolim sit confirmata*, cum in tota epistola Moguntinae Ecclesiae ne verbulo mentio fiat. Sed per Epistolam Bonifacii ad Stephanum Papam, jamjam rescriptam, de corruptione aut falsitate Zacharianarum literarum vix est fas dubitare. Petit in ea Bonifacius rogatque, ne Trajectensis sedes supprimatur, hac causa ad Sergii Papae epistolas Willibrordo scriptas provocans. Verum Sergii literis non erat opus, si genuinae erant Zacharianae. Nam cum per has Trajectum Metropoli Moguntinae subderetur, statuebatur hoc ipso, ne supprimeretur. Zacharianis itaque, praesertim cum recentissimae essent memoriae, usus fuisset adversus Hildegarium Bonifacius, si ei cognitae fuissent. Accedit, quod in laudata epistola scribat Bonifacius, Trajectensem Ecclesiam esse *Romano Pontifici subjectam* atque, uti id deinceps obtineat, Pontificem multis precibus conveniat. quod apertum est argumentum, aut corruptas aut falsas esse literas Zachariae, quibus Trajectum sedi Moguntinae subjicitur. Verum haec Viro Amplissimo atque M. Reverendo, qui brevi hac super re commentaturus est, diligentius expendenda permittimus. Id unum mihi hic propositum fuit, ut intelligeret Martenus, an *S. Agilolfo*, an *S. Cuniberto* Metropolitanam dignitatem tribuerem, & ut perspiceret, me eam utriusque jure meritissimo denegare.

Ecclesia Malmundariensis ab Absalone Abbate renovata.

De *Agilolfi* proximis Successoribus agens observavi *renovata* ab *Absalone* Abbate, qui Ludovici Pii aetate vivebat, *Ecclesiam Malmundariensem per Willibertum Archiepiscopum Coloniaensem consecratam fuisse*. quo facto censoriam Adversarii virgulam in me provocavi. Id a Francisco Laurentii acceptum scribit; quod verum est. Ad haec advertit, *Williberti Pontificatum ab Absalonis praefectura* annis plusquam quinquaginta distare. Est quoque istud vero conforme. Quare Franciscum corrigere debuissim, atque pro *Williberto*, qui inadvertenter excidit, *Hildebaldum* reponere. Gratias Adversario habeo, quod errantem monuerit: utque non solum habeam, sed etiam rependam, par pari referam. In Praefatione Collect. Amplif. de *Bertranno* Abbate, qui hoc muneris post annum MV. indeptus est, incognita prolaturus scribit, *sapientissime praefuisse instauratumque ejus maxime opera ab Evergero Coloniaensi antistite Monasterium Malmundariense*. Passus est hic Martenus, quod Franciscus meus: anachronismum peccavit. Erat jam aliquot annos extinctus *Evergerus*, cum *Bertrandus* abbatiam regendam accepit. Ad haec restauratum erat Monasterium & Ecclesia consecrata ante *Bertrandi* tempora. Hanc enim *Ravingerus* Abbas per Evergerum consecrari curavit IV. Idus Sept. anni 992. Sed dum istud mihi fumo, ut Adversarium moneam, ejus supercilium non induam, neque verba usurpans dicam: *Vide quantum erras Martene, si hebdomadas pro annis computares, vix quidem intentum obtineres*. Veritas cum propinatur, felle miscenda non est. Addit tertio, verisimile non esse, *Absalonem*, qui *sesqui anno* praefuerit, *intra tam breve temporis spatium amplissimum, quale insigne Malmun-*

Pag. VII.

mun-

mundariense Monasterium decebat, templum erexisse. Verum erectum ab eo fuisse amplissimum templum, neque ego neque Franciscus Laurentii diximus; diximus renovatum. Id vero breviori etiam tempore fieri potuit. Absalon obiit anno 817. nam Ando successor ejus hoc eodem anno sexto Idus Julii interfuit conventui Aquisgranensi a Ludovico Pio coacto. Andonem ordine exceperunt Ratholdus, deinde Harindus. Qui successerunt per solidum sæculum, amplum, quo a Marteno discederem, campum aperuerunt.

CAPUT IV.

Abbates geminorum Monasteriorum Beneficiarios a Marteno perperam, a Roderico recte collocatos.

Æculo nono, ut aliis passim Monasteriis, ita Stabulensi & Mundariensi Abbates Beneficarii dati sunt; quorum alii Clerici alii Laici fuerunt. Horum primus, inquit Adversarius, occurrit Luitfridus comes, cujus meminit Albericus ad annum DCCCXXI his verbis: „Abbas Stabulensis Dominus LEUTHBERTUS Episcopus & Abbas; dein de LUITFRIDUS comes & Abbas locum eundem in manu sua habuit. Observat subinde, peccatum esse ab Alberico in notis chronicis atque, fide diplomatæ Arnulfi Imperatoris, Luitfridum cum anno 890. componendum esse. quod recte observatum est. At falsum est, fuisse primum Abbatem *seculari*: falsum est ad eum usque fuisse Abbates *regulares*. Est istud a me Disceptatione I. pluribus luculente demonstratum ostensumque, *Regulares* in Harindo, qui anno 841. obiisse legitur, desuisse. Nam post hunc abbatiam in Beneficium accepit Ebbo cathedra Remensi pulsus. Secutus est Ebbo II. nisi forte suspicari licet ex uno eodemque Ebbone duos factos, quod Ebbo Rhemensis a Lothario abbatia donatus & exutus, videatur subinde a Lotharii fratre in eam restitutus. Post Ebbonem circiter annum 845. Hircarius Episcopus Leodiensis titulo Beneficario eam obtinuit. Tum Adelardus comes; dein Hildeboldus. quorum uterque *secularis* fuit. Argumenta, quæ adhibui nec repeto, nec novis, quod possem, cumulo. Fatetur abunde Adversarius, se ex vero erroris postulatum. Unum excusationi affert: *se intra brevem pagellam integram & omnibus numeris absolutam abbatum Stabulensium seriem scribendam non suscepisse.* Accipio excusationem: unum hoc reprehendo, quod Luitfridum primum Abatem *seculari* & *beneficarium* dixerit. Non paucos alios præcessisse, ex Stabulensibus monumentis, & discere poterat, & lectorem veri cupidum docere debebat.

Erat etiam alia causa, quare diligenter attenderem, an Abbates, qui ab anno 841. ad annum 880. præfuerunt, *Beneficarii* fuerint, necne? scilicet erat mihi investigandum, an is Abbas, qui ab anno 880. ad annum 890. præfuit, *Beneficarius* an vero *Regularis* fuerit? Putabam autem id fieri posse, si sciretur cujus categoriæ Decessores & Successores fuissent. Ita enim argumentabar: cum eadem esset Ecclesiæ & Imperii facies anno 880. atque annis quadraginta præcedentibus & totidem sequentibus, inde mihi apertum videbatur, non fuisse ab eo, quod usu receptum esset, recessum; proindeque Abbatem annorum 880. & novem proxime sequentium talem fuisse, quales fuerunt Successores & Prædecessores. Jam vero & hi & illi *Beneficarii* fuerunt, igitur is, qui Abbas fuit inter annum 880. & 890, fuit quoque *Beneficarius*. Argumentandi rationem intactam relinquit Adversarius; non negat decessores ejus,

Luitfridus
non fuit
primus
Abbas
secularis.

Coll.
Ampl.
Præfat.
Pag. iij.

Discept.
Cap. V.

Primus
Abbas Be-
neficiarius
Ebbo.

Luitbertus
fuit
Abbas Be-
neficiarius